

กลวิธีการใช้อุปสรรคในปาฐกถารธรรม สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)

THE USE OF METAPHORS IN SOMDEJPHRABU DHACHARAYA'S SPEECHES

พระมหาอรรถพงษ์ อดตญาโณ (ผิวเหลือง)^{1*} และเรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์^{1*}
PhramahaAtthaphong Atthañāno (Phiwhluang)* and Ruengdet Pankhuenkhat

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัย คือ การจำแนกประเภทของอุปสรรคและกลวิธีการใช้อุปสรรค
ในปาฐกถารธรรมของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)

ผลการจำแนกประเภทของอุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน
และอรรถศาสตร์ปริชานพบว่ามี 3 ประเภท ดังนี้ 1) อุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์
มี 19 อุปสรรค 2) อุปสรรคตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน มี 13 อุปสรรค และสามารถ
จัดจำแนกอุปสรรคตามความหมายประจำรูปภาษาได้ 4 อุปสรรค คือ อุปสรรคสังคราม อุปสรรค
วัตถุ อุปสรรคการกระทำ และอุปสรรคลักษณะ 3) อุปสรรคตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน
มี 30 อุปสรรค และสามารถจัดจำแนกอุปสรรคตามกระบวนการถ่ายโยงความหมายจาก
วงความหมายหนึ่งไปยังวงความหมายหนึ่งพบว่ามีอุปสรรค 2 ประเภท ดังนี้ 1) ถ้อยคำอุปสรรค
สามารถจัดจำแนกอุปสรรคได้ 6 อุปสรรค คือ อุปสรรคอินทรีย์ อุปสรรคสัตว์ อุปสรรคชีวิต
อุปสรรควัตถุ อุปสรรคการเดินทาง และอุปสรรคอาวุธ 2) มโนอุปสรรคสามารถจัดจำแนก
อุปสรรคได้ 7 อุปสรรค คือ อุปสรรคความตาย อุปสรรคธรรมะ อุปสรรคมนุษย์ อุปสรรควัตถุ
อุปสรรคอินทรีย์ อุปสรรคนักโทษ และอุปสรรคอาการ

ผลการศึกษากลวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และ
อรรถศาสตร์ปริชาน ดังนี้ 1) กลวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์มี 3 แบบ คือ อธิบาย
เปรียบเทียบ และลักษณะการกระทำ 2) กลวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานมี 2 แบบ
คือ อารมณ์ และความรู้สึก 3) กลวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานมี 3 แบบ คือ
ลักษณะอาการ การเตือน และการเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่ตรงไปตรงมา

คำสำคัญ: กลวิธีการใช้อุปสรรค ปาฐกถารธรรม อุปสรรค

¹หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
*ผู้นิพนธ์ประสานงาน E-mail: yanamath60@gmail.com

ABSTRACT

The objective of this research is to classify the metaphors and the use of metaphors in SomdejPhrabudhacharaya's speeches.

The results of the metaphors classification are under the Figures of Speech, Cognitive Linguistics and Cognitive semantics approach as divided into 3 types:

1. Metaphors under the Figures of Speech approach were found in 19 metaphors.
2. Metaphors under the Cognitive Linguistics approach were found in 13 metaphors which could be divided into 4 types: war, material, action and manner metaphors.
3. Metaphors under the Cognitive semantics approach were found in 30 metaphors and could classify 2 types: 1) words of metaphors were found in 6 metaphors: organ, animal, life, material, journey and weapon metaphors. 2) conceptual of metaphors were found in 7 metaphors: death, precept, people, material, organ, prisoner and behavior metaphors.

The results of the use metaphors under the Figures of Speech, Cognitive Linguistics and Cognitive semantics approach were: 1) Using metaphors under the Figures of Speech approach which were found in 3 forms: explanation, comparison and action. 2) Using metaphors under the Cognitive Linguistics approach were found in 2 forms: emotion and feeling. 3) Using metaphors under the Cognitive semantics approach were found in 3 forms: nature, warning and prohibited words.

Keywords: The use of metaphors, Speeches, Metaphors

บทนำ

ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันหรือในงานเขียนต่าง ๆ ของผู้ใช้ภาษา ซึ่งได้ผ่านกระบวนการผลิตถ้อยคำภาษาจากผู้ใช้อีกเป็นกระบวนการสร้างถ้อยคำที่เกิดจากระบบความคิดของมนุษย์ เป็นการสรุปยอดองค์ความรู้อันเกิดจากประสบการณ์ชีวิต ความรู้จากการศึกษาเล่าเรียน และการคิดวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจนนำไปสู่ผลสำเร็จคือภูมิปัญญา ในการติดต่อสื่อสารนั้นมี 2 ประการ คือ 1) การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา เป็นการใช้ภาษาตรงกับความหมายที่ต้องการจะสื่อสารไปยังผู้รับสาร เช่น “เขาได้ตายแล้วเมื่อเช้านี้” ประโยคนี้ผู้รับสารสามารถเข้าใจความหมายได้โดยไม่ต้องคิด อีกตัวอย่างหนึ่งเช่น “เด็กคนนี้ด่ามาก” ประโยคนี้ผู้รับสารสามารถเข้าใจความหมายได้โดยทันที ทั้งสองประโยคตัวอย่างนี้ผู้รับสารเข้าใจความหมายโดยไม่ต้องตีความหมาย 2) การสื่อสารอย่างมีนัยแฝงหรือการสื่อสารไม่ตรงไปตรงมา เป็นการใช้ภาษาที่มีความหมายอ้างอิงถึงสิ่งหนึ่ง ที่ผู้รับสารจะต้องอาศัยประสบการณ์ และข้อมูลความรู้ในการตีความหมาย เช่น “เขาไปสบายแล้วเมื่อเช้านี้” และ “เด็กคนนี้เป็นเพื่อน” ตัวอย่างทั้งสองประโยคนี้ไม่ได้สื่อสารอย่างตรงไปตรงมาตามที่ผู้ส่งสาร ดังนั้นผู้รับสารจึงต้องตีความหมายเอง การสื่อสารทั้ง 2 วิธีนี้ เป็นการใช้ภาษาของผู้ใช้ภาษา

อย่างปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจจะรู้ตัวว่ากำลังใช้อยู่หรืออาจจะใช้โดยที่ไม่รู้ตัวว่ากำลังใช้อยู่ แต่ก็สามารถจะเข้าใจความหมายนั้นได้เป็นปกติ

การสื่อสารอย่างมีนัยแฝงประเภทหนึ่ง คือ “อุปลักษณ์” เป็นที่นิยมศึกษาด้านความหมายของนักภาษาเป็นอย่างมาก ในการศึกษาอุปลักษณ์แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) อุปลักษณ์ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบคุณสมบัติและลักษณะของสิ่งสองสิ่ง โดยมีคำเชื่อมว่า “เป็น” และ “คือ” อยู่ในประโยค เช่น “ศิลปินสูงขึ้นไป จะเห็นได้ว่าท่านต้องการที่จะให้ใจของเราสลัดสิ่งต่าง ๆ ที่คนเขานิยามกันจนกระทั่งติดเป็นตัง บางคนถ้าไม่ได้ฟังเพลงแล้วนอนไม่หลับ” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556) 2) อุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน เป็นการศึกษาความหมายประจำรูปภาษาที่ถูกนำไปใช้ในบริบทหนึ่งทำให้เกิดเป็นความหมายใหม่ เช่น “แล้วก็เป็นผลให้กายและใจห่างออกไปจากสิ่งเหล่านั้น ทีละน้อย ๆ จนกระทั่ง เกิดความรู้สึกว่า สิ่งเหล่านี้เป็นศัตรูของจิต สิ่งเหล่านี้เป็นศัตรูของกาย” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556) 3) อุปลักษณ์ตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชาน เป็นการศึกษาความหมายประจำรูปภาษาของถ้อยคำ วลี และประโยค ที่มีกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากความหมายประจำรูปไปสู่ความหมายที่อ้างอิงถึง ซึ่งอาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกของผู้รับสารในการตีความหมาย เช่น “ท่านก็รับปากว่าจะพยายาม หลวงพ่อบอกท่านว่าไปแล้วอย่าคิดกลับนะต้องคิดเอาหิมะกลบน้ำอยู่ที่นั่นแหละ แล้วท่านก็ต่อของท่าน พอฟังแล้ว ท่านก็คิดต่อ ไม่ใช่ฟังแล้วเฉย” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556) จากการนิยามความหมายของอุปลักษณ์ตามแนวคิดทั้ง 3 ทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาวิธีการใช้อุปลักษณ์ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน

จากการศึกษาประวัติและผลงานของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาบทประพันธ์ที่ได้รวบรวมเป็นหนังสือชุดพระมหาเถระผู้เป็นประวัติศาสตร์ ความทรงจำพระพุทธานุชาโลก ซึ่งเป็นผลงานที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่งจำนวน ๖ เล่ม อันประกอบด้วย สมာธิหลักของใจ ธรรมะปรารภยามเช้า - คำ คุณสมบัติ 5 ประการ เย็นหิมะในรอยธรรมสุขทุกข์อยู่ที่ใจ และธรรมะให้ลูกดีและหนังสือรวมพระธรรมเทศนา รับพระราชทานถวายหน้าพระที่นั่ง จำนวน 26 เรื่อง

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า มีผู้ศึกษาปาฐกถาธรรมของพระรูปอื่น ๆ เช่น เคิร์กอาร์เทอร์สัน (Kirk R. Person, 1993) ได้ศึกษาลักษณะวจนะสัมพันธในปาฐกถาธรรมของพระพยอมกัลยาโณ, อุสิธารา จันตาเวียง (2540) ได้ศึกษาโครงสร้างวจนะในปาฐกถาธรรมของพระครูโสภณบุญญาภรณ์ (ตุ๊ก), พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี (โอรุสสุ) (2543) ได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาลัย (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺธ), พระวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรณ (พรมพิมพ์) (2543) ได้ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระราชวรมณี (ประยูร ธรรมจิตโต), พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ทินนาโภ) (2546) ได้ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหนุราจารย์ (จรัญจิตมโม), พระมหาอมริชัญ ชาติธรรม (บุตรสาร) (2547) ได้ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), พระมหาสมพร อากาศโร (เหลาฉลาด) (2548) ได้ศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), ฌมพรี เหล่าวิเศษกุล (2547) ได้ศึกษากลโกษาเทศนาของพระปัญญาญาณนันทิกุ และพระพยอมกัลยาโณจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยเกี่ยวกับปาฐกถาธรรมของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณ์ใน

ปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ตามแนวคิดโฆหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์
ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อจำแนกประเภทของอุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว
อุปเสโณ)
2. เพื่อศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)

วิธีดำเนินการวิจัย

- ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้
1. ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอุปลักษณะและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
ปาฐกถาธรรมของพระธรรมาจารย์รูปอื่น ๆ เพื่อศึกษาแนวทางในการวิจัยต่อไป
 2. ผู้วิจัยได้ศึกษาปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ที่ถูกตีพิมพ์เผยแพร่
จำนวน 7 เล่ม ซึ่งมีคุณค่าให้ทัศนคติ ให้คติธรรมสำหรับนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ให้หลักการปฏิบัติ
เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบอ่อนน้อมแก่บุคคลต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าว
ไว้แล้ว และได้ตรวจสอบอ่านคัดเลือกอุปลักษณะตามกรอบแนวคิดจำนวน 2 ครั้ง
 3. ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทอุปลักษณะตามกรอบแนวคิดดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และวิเคราะห์
กลวิธีการใช้อุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)
 4. เรียบเรียงและสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษากลวิธีการใช้อุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)
พบว่า มีอุปลักษณะตามแนวคิดโฆหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน
63 อุปลักษณะ

1. ผลการศึกษาประเภทของอุปลักษณะตามกรอบแนวคิดโฆหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์
ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน พบว่า มี 3 ประเภท ดังนี้

1.1 อุปลักษณะตามแนวคิดโฆหารภาพพจน์ในปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุทธาจารย์
มี 19 อุปลักษณะ สามารถจัดจำแนกตามการเปรียบเทียบโดยอาศัยคุณสมบัติและลักษณะได้
4 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 นามธรรมเปรียบเทียบกับรูปธรรม

“ศีลในพระพุทธศาสนาที่เป็นสามัญทั่วไป คือ ศีล 5 ในคัมภีร์บางแห่งเรียกศีล 5
ว่า มนุษยธรรม มีผู้กล่าวว่า ศีล 5 เป็นสัญญาประชาคม ศีลเป็นพื้นฐานเบื้องต้นแห่งความดีตั้งธรรม
ภาชิตว่า **ศีลเป็นมารดาแห่งความดี**” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2555)

รูปแบบที่ 2 นามธรรมเปรียบเทียบกับนามธรรม

“ส่วนทางใจไม่ปรากฏ จะคิดโงกบิดพลิ้วสักเท่าไร เข้าใจเสียว่าไม่มีใครจะล่วงรู้ จึงไม่สู้ระวังทางใจนัก ปล่อยให้**มลทินคือกิเลส**เข้าจับจิตเสียจนคุ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2555)

รูปแบบที่ 3 รูปธรรมเปรียบเทียบกับรูปธรรม

“พวกที่ได้ขั้นเดียว หรือพวกที่ไม่ได้เลื่อนขั้น ก็กระทบกระเทียบว่ามันเลียแข้งเลียขา**ง่** **ลีนเป็นกระดาศทราย** ขนหน้าแข้งของอหิบดีหลุดหมดแล้วเพราะมันเลีย” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

รูปแบบที่ 4 รูปธรรมเปรียบเทียบกับนามธรรม

“สมเด็จพระบรมศาสดาไม่ทรงหยุดและไม่ทรงคิดในความรู้ ดังที่พระองค์ตรัสไว้ใน พรหมชาลสูตร ความว่า เมื่อรู้แล้ว ไม่คิดในความรู้ นั้น จึงพ้นจาก**ขายคือตัณหา อุปาทาน** มาได้ ส่วนบรรดาเจ้าลัทธิในสมัยพุทธกาลนั้น มักติดแน่นอยู่ในความรู้ของตน” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2555)

1.2 อุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานในปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุฒาจารย์ มี 13 อุปลักษณ์ สามารถจำแนกอุปลักษณ์ตามความหมายประจำรูปภาษาได้ 4 อุปลักษณ์ ดังนี้

อุปลักษณ์สงคราม หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวง ความหมายของสงคราม ซึ่งคำว่า ศัตรู ถูกใช้เรียกฝ่ายที่เข้ามาบุกเพื่อจะทำร้ายทำลายบ้านเมืองและ ประชาชนของอีกฝ่าย ในที่นี้คำว่า ศัตรู หมายถึงสิ่งที่เป็นอันตรายต่อกายและใจ

“แล้วก็จะเป็ผลให้กายและใจห่างออกไปจากสิ่งเหล่านั้น ทีละน้อย ๆ จนกระทั่ง เกิดความรู้สึกว่า สิ่งเหล่านี้เป็น**ศัตรู**ของจิตสิ่ง เหล่านี้เป็น**ศัตรู**ของกาย” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณ์วัตถุ หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวง ความหมายของวัตถุ ซึ่งคำว่า ประตุ ใช้เรียกสิ่งที่เปิดปิดจากห้องหนึ่งไปสู่ห้องหนึ่ง หรือจากภายใน อาคารกับภายนอกอาคาร ในที่นี้คำว่า ประตุ หมายถึงการพูดคำที่ไม่เป็นความจริงที่พูดออกไปจะด้วย เจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม คำพูดนั้นได้มารอที่ปากของเราแล้ว เพราะว่าเราขาดสติควบคุม

“การพูดก็เหมือนกัน ถ้าเรายังเป็นปุถุชนอยู่ เราเ็นใจได้เถอะว่าเรื่องคำที่จันนั้นเ็น คอยอยู่ที่**ประตุ** และจะเข้ามาไวทีเดียว ไม่บอกให้เข้าก็เข้ามาแล้ว แต่ว่าคำที่เป็นสัจจะนั้นเ็นห่าง บอกให้เข้ามาก็ไม่คอยเข้ามาหรอก” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณ์การกระทำ หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวง ความหมายของการกระทำ ซึ่งคำว่า ขัด ขูด เกลา ใช้เรียกการกระทำเช่น ข้างไม้ต้องขัด ขูด เกลาเนื้อ ไม้ให้ได้ตามที่กำหนดไว้ ในที่นี้คำว่า ขัด ขูด เกลา หมายถึง การฝึกตนเองให้อยู่ในกฎระเบียบหรือศีล

“คนนี้จะเป็คนมีศีลต่อไปข้างหน้า ไม่มีทางแล้ว ยากแล้ว เพราะระเบียบเ็น รากฐานของศีล แม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่รู้จักรักษา แล้วจะไปรักษาระเบียบที่สูงขึ้นได้อย่างไร ต้องสอนกันอีกมาก **ต้องขัด ต้องขูด ต้องเกลา** กันอีกเยอะ ถึงจะเป็คนมีศีลได้” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยวอุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณลักษณะ หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายประจำรูปภาษาอยู่ในแวดวงความหมายของลักษณะ ซึ่งคำว่า เกลียว ใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกนำมารวมกันเป็นมัดหรือเส้น เช่น ลวดเส้นเล็กหลายเส้นถูกนำมาพันเข้าด้วยกันจนเป็นเกลียวที่แน่นไม่ขาดง่าย ในที่นี้ เกลียว หมายถึง สถาบันทั้ง 3 ของประเทศไทยที่รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำให้ประเทศชาติมั่นคง

“เมืองไทยอยู่ได้เพราะ 3 เกลียว คือ **เกลียวชาติ เกลียวศาสนา เกลียวพระมหากษัตริย์** ความหมายในธงไตรรงค์ หรือธงชาติไทย เป็นประจักษ์พยาน ที่ยืนยันได้แต่อดีตถึงปัจจุบัน” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

1.3 อุปลักษณตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานในปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุฒาจารย์มี 30 อุปลักษณ สามารถจำแนกอุปลักษณตามกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากแวดวงความหมายหนึ่งไปยังแวดวงความหมายหนึ่ง พบว่า มีอุปลักษณ 2 ประเภท ดังนี้

1) ถ้อยคำอุปลักษณหมายถึงถ้อยคำที่มีความหมายเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความหมายที่ต้องการอ้างอิง สามารถจัดจำแนกอุปลักษณได้ 6 อุปลักษณ ดังนี้

อุปลักษณอินทรีย์ หมายถึง ถ้อยคำเกี่ยวกับอินทรีย์ที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษา ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“เป็นผู้หนักแน่นในพระศาสนา ช่วยทำการงานพระศาสนา แต่ว่าใจไม่ดี พูดกันตรง ๆ เลยกว่า ใจเสีย อาจจะว่า **ใจเนาใจบูด** ก็ได้ มาฟังฟังพระศาสนา ยกพระศาสนาบังไว้ข้างหน้า แสดงตนว่า ฉันเป็นคนยกย่องพระศาสนาเทิดทูนพระศาสนา” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณสัตว์ หมายถึง ถ้อยคำเกี่ยวกับสัตว์ที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษา ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“บางทีเราก็มักจะเอาตามต่างประเทศฝรั่งมังค่า เขาว่าฝรั่งมังค่าเขาไม่ต้องกวัดขันอะไรกันมาก เข้าห้องเรียนก็ยั้งยั้งกันอย่าง**ฝูงวัว ฝูงควาย** แล้วแต่ใครจะยั้ง” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณชีวิต หมายถึง ถ้อยคำเกี่ยวกับการกระทำของคนที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษา ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“แหม ! **คนเสียดสี**เจ็บเหลือเกิน เจ็บเข้าไปในหัวใจ นี่ก็ต้องใช้ขันติ ไม่เป็นไรให้กระทบเข้ามาเถอะ แต่ไม่ให้ไปทิ่มแทงหัวใจ ได้ยินแค่หูเท่านั้นแหละ” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณวัตถุ หมายถึง ถ้อยคำเกี่ยวกับสิ่งของใช้ที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษา ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“ที่เราเก็บไว้ในใจนี้ เราจึงต้องพยายามประคองให้มาก คือ อย่าเก็บเอาขยะไปไว้ในใจมาก ๆ มันจะทำให้จิตไม่สบาย นอนไม่ค่อยหลับ ฟุ้งซ่านอยู่ต่าง ๆ แล้วก็หิบบ้างที่เป็นขยะเข้ามาไว้ในใจ เพิ่มขึ้น ๆ เรื่อย ๆ ผลที่สุด เมื่อสิ้นสุดชีวิตลงก็ไม่มีอะไร ก็มีแต่ขยะ” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปสรรคการเดินทาง หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการเดินทางที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษา ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“เมื่อถึงวันธัมมัสสวนะแล้วท่านก็ทำได้อย่างพระพุทธเจ้า บางเรื่องก็ปล่อยวางไว้ก่อน แล้วก็ตั้งใจว่า วันนี้ไปสร้างทางแห่งความพ้นทุกข์ ไม่ต้องการให้เกิดมาเป็นทุกข์ต่อไปอีกข้างหน้า” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปสรรคอาวุธ หมายถึง ถ้อยคำเกี่ยวกับอาวุธที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษา ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“อย่างในปัจจุบัน เมืองไทยก็จะมีอยู่ 2 ศาสนา ซึ่งเป็นดาบปีบเราอยู่ 2 ข้าง คือ คริสต์กับอิสลาม” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

2) มโนอุปสรรคหมายถึง วลีหรือประโยคที่มีความหมายเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความหมายที่ต้องการอ้างถึง สามารถจำแนกอุปสรรคได้ 7 อุปสรรค ดังนี้

อุปสรรคความตาย หมายถึง วลีหรือประโยคที่มีความหมายเกี่ยวกับความตายที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษาเดิม ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“ท่านก็รับปากว่าจะพยายาม หลวงพ่อบอกท่านว่าไปแล้วอย่าคิดกลับนะต้องคิดเอาหิมะกลบหน้าอยู่ที่นั่นแหละ แล้วท่านก็ต่อของท่าน พอฟังแล้ว ท่านก็คิดต่อ ไม่ใช่ฟังแล้วเฉย” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปสรรคธรรมะ หมายถึง วลีหรือประโยคที่มีความหมายเกี่ยวกับปัญญาที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษาเดิม ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“ในพระพุทธศาสนามีธรรมภาชิตเตือนใจให้คนรู้จักรักษาตนไว้มากมาย เช่นว่า ฟังปฏิบัติตนเหมือนกับที่สอนผู้อื่น ตนเองที่ฝึกฝนอบรมดีแล้วทำให้ได้สิ่งที่ฟังซึ่งหาได้ยาก เพียงแต่ร่างกายซึ่งเป็นส่วนภายนอกหากบุคคลรู้จักรักษาก็ทำให้แลดูเป็นสง่าราศี งดงาม” (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2555)

อุปสรรคมนุษย์ หมายถึง วลีหรือประโยคที่มีความหมายเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษาเดิม ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“ในกลุ่มบุคคลที่พูดแต่คำที่ปั้นที่แต่งเอา อย่างที่พูดกันว่า **ปั้นน้ำให้เป็นตัว** เป็นคำพูดเก่า ๆ เดียวนี้เรื่องที่ทำให้น้ำเป็นตัวนั้นทำได้ไม่ยากแล้ว ทุกวันนี้จะทำน้ำแข็งให้ก้อนใหญ่ แคลไหนก็ได้ ทำได้ง่าย คนที่ไม่มีสัจจะปั้นแต่งคำพูด ก็แลดูจะมีกำลังแรงขึ้นโดยลำดับอีกเหมือนกัน” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณะวัตถุ หมายถึง วลีหรือประโยคที่เกี่ยวกับสิ่งของใช้ที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษาเดิม ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“บางคนช้า แล้วก็มักจะมีปัญหาว่า เออ! เราไม่มีพรกรรมพวก เราไม่มีเส้นไม่มีสาย **เขามันเส้นก้วยจับ** เรามันเส้นอะไรก็ไม่รู้ ไม่มีดีไม่มีเส้น” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณะอินทรีย์ หมายถึง วลีหรือประโยคเกี่ยวกับอินทรีย์ที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษาเดิม ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“ถ้าเราไปปรับถือลัทธิของเขาบ้างก็ดี จะทำให้บ้านเมืองเจริญ **ทำให้มีหน้ามีตา** ก็คือไปในทางอื่นอีก นี่เป็นสิ่งที่จะตามมาจากรัฐธรรมนูญที่ได้ตราขึ้นไว้ว่า ให้สิทธิเสรีภาพในการเลือกนับถือลัทธิศาสนาใด ๆ ก็ได้” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณะนักโทษ หมายถึง วลีหรือประโยคที่มีความหมายเกี่ยวกับนักโทษที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษาเดิม ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“เสรีภาพเขาทำหน้าที่สื่อข่าว ผลที่สุดพระองค์นั้นก็ไม่ได้ทำอะไร แต่สื่อออกข่าวไปแล้ว และท่านก็ถูก **สื่อตัดสินประหารชีวิต** จากความเป็นพระไปแล้วไม่ได้ทำอะไรเลย เราจะไปโทษเขาก็ไม่ได้” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

อุปลักษณะอาการ หมายถึง วลีหรือประโยคที่มีความหมายเกี่ยวกับลักษณะอาการที่เชื่อมโยงถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความหมายประจำรูปภาษาเดิม ซึ่งมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายทางระบบความคิดที่อาศัยประสบการณ์และความเข้าใจโลกในการตีความหมาย

“พระพุทธศาสนาอาจจะล้มลงวันใดก็ได้ แต่พระก็ยังเหมือนปลาอยู่ในน้ำเย็น **จึงตายใจว่าพระพุทธศาสนาตั้งมั่นเจริญรุ่งเรืองในเมืองไทย** เลยไม่รู้สึกถึงความล่มสลาย” (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2556)

2. ผลการศึกษาวิธีการใช้อุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ตามกรอบแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน ดังนี้

2.1 กลวิธีการใช้อุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์มี 3 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการอธิบายคุณสมบัติและลักษณะของความหมายต้นหรือสิ่งเปรียบกับคุณสมบัติและลักษณะของความหมายปลายหรือสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบ ตัวอย่างคือ “ศีลเป็นมารดา

แห่งความดี” เป็นการนำคุณสมบัติและคุณลักษณะของมารดา ซึ่งมารดาเป็นจุดเริ่มต้นหรือจุดกำเนิดของมนุษย์และสัตว์ทั้งปวงเพื่ออธิบายศีลซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำดีในระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด เป็นการอธิบายความหมายและคุณสมบัติของศีล

อุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ได้ว่ายกย่องคุณสมบัติของมารดาและแสดงความกตัญญูต่อมารดาทั้งทางกายและทางจิตใจ ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความดีจากภายในจิตใจในระดับพื้นฐานนำไปสู่การสร้างความดีในระดับขั้นสูงสุดคือการได้บรรลุนิพพาน

แบบที่ 2 เป็นการเปรียบเทียบลักษณะของความหมายต้นหรือสิ่งเปรียบกับลักษณะของความหมายปลายหรือสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบ ตัวอย่างคือ “มลทินคือกิเลส” เป็นการเปรียบเทียบลักษณะของมลทิน ซึ่งเกิดขึ้นกับสิ่งใดก็จะทำให้สิ่งนั้นเศร้าหมอง ไม่สะอาด เสื่อมเสียเปรียบกับกิเลส มี 3 ตัวหลักคือ โภคะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะทำให้จิตใจเศร้าหมอง สับสน วุ่นวาย เป็นทุกข์ เป็นเหตุให้นำไปสู่การกระทำทางกายต่อไป

อุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ได้ว่า สิ่งที่ทำให้มนุษย์โลกเกิดความทุกข์กายทุกข์ใจอยู่ในขณะนั้นนั้นมีสาเหตุมาจากการไม่ระวังจิตใจตัวเองจากกิเลสที่เป็นเสมือนมลทินที่ทำให้สิ่งต่างๆ ที่ใกล้ชิดเศร้าหมอง ไม่สะอาด หากว่ามลทินนั้นสามารถขจัดดู้ออกได้เหมือนกับกิเลส ดังนั้นต้องระมัดระวังและขจัดกลากิเลสให้หมดไป

แบบที่ 3 เป็นลักษณะการกระทำของความหมายต้นหรือสิ่งเปรียบกับลักษณะการกระทำของความหมายปลายหรือสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบ ตัวอย่างคือ “ลึนเป็นกระดาศทราย” เป็นการนำเอาลักษณะของ กระดาศทรายที่ใช้ขุดพื้นผิวไม้หรือปูนให้ราบเรียบ สวยงาม จนเกลี้ยงเกลามากเสียจนหนามมาอธิบายลักษณะของลึนซึ่งหมายถึงคนที่ใช้ลึนพูดจาดี แต่ใช้ในลักษณะประจบประแจงเจ้านายจนเกินพอดี มุ่งหวังอยากได้ประโยชน์เท่านั้น

อุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ได้ว่ามีจิตใจที่ละเอียดรอบคอบรอบด้านเป็นผู้ซึ่งสังเกตสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวนั่นก็คือกระดาศทรายที่ใช้ในงานก่อสร้างที่นำมาขุดถูกพื้นไม้หรือพื้นปูนเพื่อปรับผิวให้ราบเรียบ และลักษณะการกระทำของมนุษย์โลกไม่ว่ายุคไหนสมัยไหนก็มีลักษณะการกระทำได้ไม่แตกต่างกัน

2.2 กลวิธีการใช้อุปลักษณะตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานมี 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการนำความหมายของรูปภาษาที่อยู่ในวงความหมายหนึ่งไปใช้ในบริบทหนึ่งเพื่อเป็นการเน้นอารมณ์ ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดความอารมณ์คล้อยตามไปด้วย ตัวอย่างคือ “ศัตรู” เป็นถ้อยคำที่มีความหมายอยู่ในวงความหมายสงครามแต่ถูกนำมาใช้ในบริบทที่พูดถึงสิ่งที่ไม่ดีต่อกายและจิตใจ ทำให้เกิดอารมณ์อีกเหมือนตัวเองจะต้องทำสงคราม ซึ่งมีแต่ความเป็นความตาย สร้างอารมณ์โดยการปลุกเร้าอารมณ์ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อว่าผู้ฟังและผู้อ่านจะนำไปปฏิบัติตาม

อุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ได้ว่า สงครามเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ แล้วยังส่งผลไปสู่จิตใจให้จดจำเหตุการณ์ที่สะท้อนอารมณ์มากที่สุด เป็นจิตวิหยาบ่งชี้ให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านทราบว่าศัตรูเป็นผู้นำมาแต่ความทุกข์ไม่ควรเข้าไปใกล้หรือข้องเกี่ยวโดยประการลึน

แบบที่ 2 เป็นการนำความหมายของรูปภาษาที่อยู่ในวงความหมายหนึ่งไปใช้ในบริบทหนึ่งเพื่อเป็นการเน้นความรู้สึก ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดความรู้สึกต่อสิ่งนั้นตามที่ผู้พูดหรือผู้เขียนได้สื่อสาร ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความใกล้ชิดจนไม่สามารถแยกจากกันได้ ตัวอย่างคือ “เกลียว” เป็นถ้อยคำที่มีความหมายอยู่ในวงความหมายของลักษณะของสิ่งของที่เกลียวพันกันจนรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นด้วยกับผู้ฟังหรือผู้พูด

อุปลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นทัศนคติของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ได้ว่า ประเทศไทยจะอยู่อย่างสงบสุขและตั้งมั่นตราบนานเท่านาน ก็เพราะว่ามีสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวซึ่งจะแยกขาดจากกันไม่ได้ เหมือนเป็นเสาที่ค้ำค้ำกัน และกันไม่ให้เสาใดเสาหนึ่งล้มลง เพราะว่ามีเสาทั้ง 3 คือรากฐานของประเทศไทย

2.3 กลวิธีการใช้อุปลักษณะตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานมี 3 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการใช้อุปลักษณะอาการของสัตว์ที่แสดงออกมาเป็นความหมาย เชื่อมโยงกับการแสดงลักษณะอาการของมนุษย์ที่ได้กระทำออกมา ลักษณะอาการที่ได้แสดงออกมานั้นเป็นพฤติกรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงนิสัยใจคอบ่งบอกกิจกรรมยามาว่าได้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วหรือไม่ เพราะสัตว์นั้นย่อมมีลักษณะอาการเฉพาะตัวเนื่องจากไม่ได้รับการฝึกหัดมาเหมือนมนุษย์ ดังนั้นจึงได้นำอุปลักษณะสัตว์นี้มาใช้อธิบายลักษณะอาการของมนุษย์ที่ไม่ได้ฝึกหัดอบรมมา

แบบที่ 2 เป็นการเตือนให้รู้จักทำความสะอาดร่างกายและจิตใจ หากไม่อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดก็จะนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ รวมถึงเสื้อผ้าและที่อยู่อาศัยก็ต้องทำความสะอาดให้ดี อีกอย่างหนึ่งที่สำคัญคือจิตใจก็ต้องชำระให้สะอาด ไม่เศร้าหมอง ไม่วุ่นวาย สิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์เพราะมีกิเลส 3 ประการเป็นผู้ชักนำ หากไม่ทำให้เบาบางลงก็จะทำให้เดือดร้อน เช่นเดียวกับร่างกาย ดังนั้นจึงได้นำอุปลักษณะวัตถุที่สกปรกคือขยะเชื่อมโยงถึงกิเลส 3 ประการ และเรื่องต่าง ๆ ที่ทำให้จิตใจไม่สงบ เพราะการเก็บขยะไว้ในบ้านหรือในห้องมีแต่จะนำมาซึ่งโรคภัย เช่นเดียวกับกิเลส

แบบที่ 3 เป็นการเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่ตรงไปตรงมาเพื่อสื่อความหมายตรงกับคำต้องห้าม กล่าวคือ ถ้อยคำที่ไม่สามารถพูดออกมาได้อย่างตรงไปตรงมา เพราะอาจจะทำให้เกิดความรู้สึกไม่ดี ไม่สบายใจ หรืออาจจะทำให้จิตใจหดหู่ ไม่เบิกบาน ถ้อยคำหรือวลีที่ถูกเลือกมาใช้นั้นได้เชื่อมโยงกับความหมายที่ต้องการจะสื่ออย่างชัดเจนโดยผู้พูดไม่ต้องอธิบายเพิ่มเติม เพราะเป็นที่รู้กันของผู้ใช้ภาษาในสังคมนั้น ๆ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาการใช้อุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ เพื่อจัดจำแนกประเภทของอุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) เพื่อศึกษาการใช้อุปลักษณะในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) พบว่า มีอุปลักษณะตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชานและอรรถศาสตร์ปริชาน 63 อุปลักษณะ

ผลการจัดจำแนกประเภทของอุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน พบว่า มี 3 ประเภท ดังนี้ 1) อุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ในปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) มี 19 อุปสรรค สามารถจัดจำแนกตามการเปรียบเทียบโดยอาศัยคุณสมบัติและลักษณะได้ 4 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 นามธรรมเปรียบเทียบกับรูปธรรม รูปแบบที่ 2 นามธรรมเปรียบเทียบกับนามธรรม รูปแบบที่ 3 รูปธรรมเปรียบเทียบกับรูปธรรม และรูปแบบที่ 4 รูปธรรมเปรียบเทียบกับนามธรรม 2) อุปสรรคตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานในปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) มี 13 อุปสรรค สามารถจัดจำแนกอุปสรรคตามความหมายประจำรูปภาษาได้ 4 อุปสรรค คือ อุปสรรคสงคราม อุปสรรควัตถุ อุปสรรคการกระทำ และอุปสรรคลักษณะ 3) อุปสรรคตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานในปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) มี 30 อุปสรรค สามารถจัดจำแนกอุปสรรคตามกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายหนึ่งไปยังวงความหมายหนึ่ง พบว่า มีอุปสรรค 2 ประเภท ดังนี้ 1) ถ้อยคำอุปสรรคสามารถจัดจำแนกอุปสรรคได้ 6 อุปสรรค คือ อุปสรรคอินทรีย์ อุปสรรคสัตว์ อุปสรรคชีวิต อุปสรรควัตถุ อุปสรรคการเดินทาง และอุปสรรคอาวุธ 2) มโนอุปสรรคสามารถจัดจำแนกอุปสรรคได้ 7 อุปสรรค คือ อุปสรรค ความตาย อุปสรรคธรรมะ อุปสรรคมนุษย์ อุปสรรควัตถุ อุปสรรคอินทรีย์ อุปสรรคนักโทษ และอุปสรรคอาการ

ผลการศึกษาทวิวิธีการใช้อุปสรรคในปาฐกถาธรรมสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน ดังนี้ 1) ทวิวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์มี 3 แบบ คือ อธิบาย เปรียบ และลักษณะการกระทำ 2) ทวิวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานมี 2 แบบ คือ อารมณ์ และความรู้สึก 3) ทวิวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดอรรถศาสตร์ปริชานมี 3 แบบคือ ลักษณะอาการ การเตือน และการเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่ตรงไปตรงมา ทวิวิธีการใช้อุปสรรคมีความสอดคล้องกับการเลือกใช้สารสนเทศในการสื่อสารให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ซึ่งสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ (ฐิตีวรรณ สิ้นธุ์นอก และธวัชหทัย สิ้นธุ์นอก, 2558)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาอุปสรรคและทวิวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน ในปริเฉทอื่น ๆ เพื่อจะได้ทราบทวิวิธีการใช้อุปสรรค ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นสังคมในด้านต่าง ๆ และมโนทัศน์ของคนในสังคมต่อสิ่งแวดล้อมหรือต่อโลก
2. ควรมีการศึกษาทวิวิธีการนำเสนอโครงสร้างทางวาทกรรมและวัจนกรรม ร่วมกับการศึกษาทวิวิธีการใช้อุปสรรคตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาษาศาสตร์ปริชาน และอรรถศาสตร์ปริชาน เพื่อทราบทวิวิธีการนำเสนอและลีลาการใช้วัจนกรรมผ่านอุปสรรค ซึ่งเป็นการสะท้อนมโนทัศน์ กระบวนการคิด และการมองโลกของบุคคลนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- เคิร์กอาร์เพอร์สัน (KirkR.Person). (1993). **การศึกษาลักษณะวจนะสัมพันธ์ในปาฐกถาธรรมของพระพยอมกัลยาโณ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ.
- ณุมพรี เหล่าวิเศษกุล. (2547). **กลไกภาษาเทศนาของพระปัญญาอันตภิกขุและพระพยอมกัลยาโณ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฐิติวรรณ สินธุ์นอก และชวัญหทัย สินธุ์นอก. (2558). การสื่อสารสารสนเทศเพื่อการโค้ชอย่างมีประสิทธิภาพ. **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**. 5(2): 165-179.
- พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ทินนาโภ). (2546). **ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์(จรัญจิตฺตโม)**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี (โอฐสุ). (2543). **ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิฑฒคาม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ)**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวุฒิกมรวิฑฒกโร (พรมพิมพ์). (2543). **ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมณี (ประยูร ธรรมจิตฺโต)**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2555). **พระธรรมเทศนา รับพระราชทานถวายหน้าพระที่นั่ง**. กรุงเทพฯ: อนันตะ.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2556). **คุณสมบัติ 5 ประการ**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อนันตะ.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2556). **ธรรมะให้ลูกดี**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อนันตะ.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2556). **เย็นหิมะในรอยธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: อนันตะ.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2556). **สมาธิหลักของใจ**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อนันตะ.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2556). **ธรรมะปรารภยามเช้า - คำ**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อนันตะ.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2556). **สุขทุกข์อยู่ที่ใจ**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อนันตะ.
- สมพร อากาศโร (เหล่าฉลาด), พระมหา. (2548). **ศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
-

- อมรวิชัย ชาครเมธี (บุตรสาร), พระมหา. (2547). **ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุสิธรา จันตาเวียง. (2540). **การศึกษาโครงสร้างวณะในปาฐกถาธรรมของ
พระครูโสภณบุญญารณ (ตุ๊ก)**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยพายัพ.